

Foster Hannah Daisy – Frazon Zsófia – Gadó Flóra – Wilhelm Gábor: Mindenkinek ismers dolgok

A *Mindenkinek ismers dolgok* cím kiállítás a *Tárgyakadémia100+* egyetemi kurzuson készült. A félév során öt egyetemi hallgató és négy kutató dolgozott együtt, a cél pedig a hallgatók hétköznapi tárgyainak és tapasztalatainak kiállítássá formálása volt. Az esettanulmány a közös munka folyamatát elemzi, amelyben a szerzők kísérletet tesznek a közös írás kommentár- és dialógusalapú megvalósítására.

Közös munka, közös írás

A részvételen és együttműködésen alapuló múzeumi munkák értelmezésével kapcsolatban az egyik legnagyobb dilemma: etikai. Tudunk-e kellő távolságból tekinteni kutatóként egy helyzetre, amelyben együtt dolgozunk másokkal, majd a közös munkát – a folyamatot és az eredményt – érdemi vizsgálat és kritika tárgyává tenni? Hiszen abban a pillanatban, hogy elemzés készül, a perspektíva kívülre kerül. Lehet-e egyszerre kint és bent állni? Etikus-e az együttműködő partnerekkel szemben a kritikai attitűd? A *Tárgyakadémia100+* kurzus és a *Mindenkinek ismers dolgok* kiállítás esetében erre a dilemmára a közösen írt, nyitott szöveg, a megszólalások dialógusba rendezése és a kritika kiterjesztése volt az adekvát válasz. Az esettanulmány főszövegét a projektet kezdeményező kutatók írták, a kommentár lehetőségét viszont csak a részt vevő hallgatók vették igénybe: így volt lehetőségük saját véleményük és a projekttel kapcsolatos kritikai észrevételeik megfogalmazására. Azt is vizsgáljuk tehát, hogy miként építhető be a közös munkába a radikális figyelem és a dialógus, miként rendezhetők el az egymástól eltérő vélemények. Hogy valóban nyitottak vagyunk-e kutatóként az eltérő vélemények és észrevételek szövegbe illesztésére?

Tárgyakadémiából mindenkinek ismers dolgok

A Budapesti Metropolitan LAB (vezető: Seres Szilvia) interdiszciplináris és projektalapú oktatási forma, amelyben hallgatók és kutatók dolgoznak együtt fél éven keresztül egy projekt megvalósításán. A 2016/2017 őszi szemeszterben a Néprajzi Múzeum négy kutatója (Foster Hannah, Frazon Zsófia, Gadó Flóra és Wilhelm Gábor) hirdetett kurzust *Tárgyakadémia100+* címen, amelyre öt hallgató (Fejes Petra, Hermann Júlia, Hornyák Evelin, Kiss Krisztina Noémi és

Vörös Zétény) jelentkezett. A kilencfős csoport szeptember közepétől a kiállítás zárásáig, 2017. február közepéig dolgozott együtt.

Hornyák Evelin: *Hivatalosan február közepéig, de gyakorlatilag még 2017. december közepén sem szerettünk volna elszakadni a projekttl.*

Kiss Krisztina Noémi: *Végre nem csak a fióknak dolgoztunk! Jó volt olyan feladaton agyalni, ami tényleg kézzelfogható és látható lett. Nem szk szakmai közönségnek kellett megfelelni, hanem a látogatóknak.*

A *Tárgyakadémia100+* egy együttműködésen alapuló múzeumi formát kínált, amelynek célja egy részvételi kiállítás létrehozása volt. Nem jelöltük ki előzetesen a témát, csak annyit, hogy a félévben a mindennapi kultúrával, a hétköznapok tárgyi világával foglalkozunk, a hallgatók saját tapasztalatainak aktiválásával, és érdemi tudáscserén alapuló, demokratikus folyamatban működünk majd együtt. Ehhez dolgoztunk ki óratervet és menetrendet. Úgy terveztük, hogy az első órákon a múzeummal, a tárgyakkal és a hétköznapokkal foglalkozunk, a kurzus feléig eljutunk a közös témáig, majd a kiállítási forgatókönyv kidolgozásán és a kiállítás megvalósításán dolgozunk tovább.

Fejes Petra: *Közösen építettük fel és alakítottuk ki gyakorlati feladatok során a projekt megvalósításához szükséges elméleti hátteret, amit valós tapasztalatok birtokában sokkal könnyebb volt értelmezni és megemészteni. Ez élvezetessé és izgalmassá tette a munkát.*

A kurzustervet a hallgatók nem kapták meg, csak számunkra jelentett egyfajta zsinórmértéket, meghatározta a kereteket, amit a hallgatók preferenciái folyamatosan formáltak.

Vörös Zétény: *Számunkra csak a félév elrehaladtával kezdett derengeni, hogy van valamiféle terv a háttérben. Ez, úgy gondolom, segített minket abban, hogy valóban szabadon és „célmentesen” gondolkodjunk, beszéljünk.*

Hornyák Evelin: *Emlékeim szerint a menetrend csak decemberben kezdett derengeni. Szerettem az alkotói szabadságot és a kötetlen gondolkodást. Ennek ellenére megnyugtatót, hogy van terv.*

Fejes Petra: *Ez az irányított szabadság hatalmas motiváló ert jelentett. Megtapasztalhattuk, hogy közösen építünk fel valamit, alakítunk a projekten, addigi legjobb tudásunk szerint.*

Hetente egyszer találkoztunk, és három órát töltöttünk együtt, eleinte az egyetemen, majd a múzeumban, végül a galériatérben.

Vörös Zétény: *Általában kevésnek tnt, hisz többünk kedvenc kurzusa volt.*

Kiss Krisztina Noémi: *Ezzel egyetértek. Nagyon intenzív három óra volt. Sokszor nem is tnt munkának, hanem egy jó vitakörnek, ahol hasonló érdeklés emberek osztják meg egymással a gondolataikat.*

Visszatekintve a tervre: nagyjából minden előzetes felvetést érintettünk, bár más intenzitással és részletességgel, új témák behozásával. Így a kurzus, majd a kiállítás jobban illeszkedett a hallgatók karakteréhez: a kiállítás alkotóivá, belső formálóivá váltak, megjelent a személyiségük, a munka így iskolai feladatból közös alkotássá vált.

Kiss Krisztina Noémi: *Az elmúlt két évben az oktatók sokszor hangoztatták, hogy olyan feladatokat adnak, amelyek az életben is elfordulnak. De ehhez a projekthez egyik sem volt mérhet. Itt szembesültem elször a megrendel és a kivitelez tényleges szerepével.*

Vörös Zétény: *Így igaz! Nekünk azt is mondták, hogy élvezzük ki, amíg ide járunk, mert a való életben nem lesz már ilyen jó dolgunk. Pedig ha ilyen lesz a való élet, én boldog leszek!*

Feladatok és formák

A gyakorlatorientált feladatok megoldásában mindannyian részt vettünk. Megpróbáltuk a mindennapok tárgyhasználatát, a tárgyakról való gondolkodást tudatossá és elemzővé tenni.

Fejes Petra: Nem felbecsülhetetlen eszmei érték tárgyakkal dolgoztunk, de a múzeumi kutatás és gyűjtés fázisai szerint kezdtünk haladni. A kisebb lépték nem befolyásolta viszonyulásunk komolyságát.

Beszélggettünk arról, hogy milyenek a múzeumok, miért szeretjük, miért nem, listát készítettünk az egy nap során megérintett tárgyainkról, megpróbáltuk egy napunkat tárgyakon keresztül leírni, kedvenc tárgyainkról egymásnak mesélni: tehát a minket közvetlenül körülvevő és a birtokunkban lévő tárgyakról gondolkodtunk párbeszédese formában.

Hermann Júlia: Vagy inkább: milyenek szeretjük. A mostoha múzeumot is szeretjük, csak látjuk a hibáit, és szeretnénk, ha megváltozna.

A munkának ebben a fázisában alakult ki három, a kiállításban is hangsúlyosan megjelenő sajátosság: a *leltározás és csoportosítás*: ezzel gyakoroltuk, hogy mi az egyedi tárgy és a tárgysorozat között a narratív különbség; a *kategorizálás és címkézés*: amely mobilizálható, színes post it-ekkel történt; és annak megfogalmazása, hogy „mindenki másban ügyes”, ami a későbbi munkamegosztásra is hatással volt. Ezt követően mindenki elkészítette az első nagy listát: 100 saját tárgyáról, amelyben – a feladat szerint – személyisége és mindennapjai egyaránt tükröződnek.

Vörös Zétény: Nem tudom, volt-e, akinek pontosan 100 elemet tartalmazott a listája. A kevesebbre még kézenfekvőbb a magyarázat, de a több érdekes dolog. Szerintem ez arra vezethet vissza, hogy komolyan vettük, és végső soron öndefiniálásként értelmeztük a feladatot, és nem akartunk kihagyni semmit, ami az összképbl hiányozna.

Hornyák Evelin: A lista elkészítése után tudatosult bennem, hogy a feladat tükörrel állít szembe. Maga volt a teljes önmeghatározás. Ami még érdekesebb volt, hogy pár hét múlva a „teljes én” tárgyainkon keresztüli képe még módosulhatott.

Kiss Krisztina Noémi: Én például csak olyan tárgyakat szedtem össze, amelyeket ha egy teremben kiállítunk, mások rám ismernek.

A 100-as tárgylisták szelekcióval szűkültek tovább, és a félév további feladatainak háttérét adták: a kategorizálásnak, a kategóriák alá nehezen besorolható kakukktojások kiválasztásának és jellemzésének; illetve már a kiállítás lehetőségeit is szem előtt tartva: a kollekció megszólaltatásának.

Fejes Petra: Az elkészült 100-as lista után nehéz volt 20-ra redukálni, nem szívesen zártam ki a körbl számomra kedves, de az adott pillanatban kevésbé fontos tárgyakat.

Vörös Zétény: St, nekem közben jutott eszembe olyan, amit már a 100-asból is bántam, hogy kihagytam.

Kiss Krisztina Noémi: Utálom, ha kategorizálnom kell magam vagy a tárgyaimat. Annak ellenére, hogy gyakran osztok meg fotókat Instagramon, ahol muszáj hashtaggel ellátni a képeket. Nálam ez a feladat volt a mélypont: konkrétan sértésnek vettem, hogy mások (is) kategorizálják a hozzám köthet tárgyakat.

Vörös Zétény: Hehe! Viszont akkor nagyon örülhettél a kiszabadítás lehetőségének!

Kiss Krisztina Noémi: Ez nem is kérdés.

A félév során *klasszikus* értelemben nem tanítottuk a hallgatókat: nem adtunk szakirodalmat

olvasni, nem tartottunk „bevezetés a muzeológiába” órát, nem beszéltünk anyagikultúra-kutatásról a *tudomány* nyelvén. Mindez nem jelentette azt, hogy ne használtunk volna olyan fogalmakat, mint múzeum, gyűjtemény, kiállítás, leltár, kategória, szelekció, dokumentáció, interpretáció és archívum. Vagy ne végeztünk volna olyan feladatokat, mint a csoportosítás, a rendszerezés, a címkézés vagy a tipizálás. De fontos volt, hogy ezek a gyakorlatok mindig ismerős terepen zajlottak: hétköznapi tárgyainkon, amihez saját tapasztalatokra és fantáziára volt szükség. Inspirációkat pedig az interneten, a Néprajzi Múzeum gyűjteményeiben és kiállításában, illetve más múzeumi kiállításon gyűjtöttünk: listázó, leltárkészítő múzeumi vagy fotóprojektekből, a minimalista életstílus-követő példákból, kiállításokból és művészeti projektekből, családi albumokból és gyűjteményekből. Sokirányú és sokszólamú közegekből indult tehát a kiállítás-forgatókönyv készítése.

A *Mindenkinek ismers dolgok* című kiállítás 2017. február 2-án nyílt a Stúdió Galériában. A megnyitó előtti hetekben a Stúdió nemcsak befogadó helyé és galériaterré vált – ahol majd megvalósul a kiállítás –, hanem inspirációs közeggé is, amely hatással volt a kiállítás formai kialakítására is. Az üres, fehér, világos kiállítótér, a kortárs művészeti környezet, a műtermekben dolgozó művészek teremtette légkör egyszerre volt felszabadító, és jelentett izgalmas kihívást egy mindennapi tárgyakkal dolgozó projekt számára.

Vörös Zétény: Számomra inkább ijeszt volt, el sem tudtam képzelni, hogy jön létre a kiállítás, de bízom a relevánsabb területre specializálódott diáktársak meg persze a „felnttek” szakértelmében.

Fejes Petra: Hasonlóan éreztem én is. Ijeszten aprónak és jelentéktelennek tntek a személyes tárgyaim a galériában.

Kiss Krisztina Noémi: Talán a túlzott exhibicionizmusom miatt, de imádtam, hogy van terem. Nagyon jó volt látni, hogy a tárgyaink egy emelkedettebb környezetben vannak, mégsem túl távol, személytelenül.

Végre volt kell hely a kiállított tárgyak között.

A múzeum és a gyjtemény mint téma

A kiállítás talán úgy írható le legegyszerűbben, hogy a kurzus során kialakult közös gondolkodás jelent meg a galériatérben. Tehát nem hétköznapi élethelyzeteket bemutató témák (mint a bevásárlás, a tanulás, a főzés vagy a szabadidő), hanem egyfajta metamúzeumi gondolkodás, amelyben együtt tanultunk meg komfortosan mozogni. A kiállítás a csoportosítás, a címkézés, a megnevezés, a kollekcóba rendezés és a tárgybiográfia módszerein alapult, és a **fikción** alapuló gondolkodással is kísérletezett.

A kiállítás gerincét tíz tárgy jelentette: olyan ún. kakukktojás-tárgyak, amelyek a tulajdonosaik számára kilógtak a közösen létrehozott kategóriarendszerekből. Háttérkollekcióját pedig 5 × 20 tárgy alkotta, és ez a kollekció a kiállításon is szerepelt: képarchívumként. A kategóriák alól kiszabadított 5 × 2, tehát összesen 10 kakukktojás-tárgy pedig műtárgyként jelent meg a kiállításban, kapcsolódó személyes történeteikkel.

Hornyák Evelin: Visszatekintve látom, hogy épp az a két tárgy állt akkoriban a legközelebb hozzám, amit nem tudtam semelyik kategóriába sem skatulyázni. Nagyon örültem, hogy helyet kaptak a kiállításon.

Vörös Zétény: Nálam a tárgyak kiszabadításánál szempont volt, hogy melyikről beszélnék szívesen. Ekkor már gyanús volt, ha nem is egyértelmű, hogy ezek helyet kaphatnak majd a kiállításban. Persze ettl még kilógtak.

Kiss Krisztina Noémi: Ez a gondolat bennem is felmerült, azonban nem azt helyeztem eltérbe, hogy melyikről beszélnék szívesen, hanem melyik hordoz olyan gondolatokat, amelyek párbeszédet indítanak el, vagy akár vitát generálnak.

Fejes Petra: Hú, én nem voltam ennyire tudatos.

A szubjektív tapasztalatokat fűzte tovább a két ún. albumlap: amelyeken a tárgyak csak képként, de egységes koncepció szerint fényképezve jelentek meg, fiktív történetekbe ágyazva. Készült továbbá egy film, amely a hallgatók féléves tapasztalatát foglalta össze: azt a folyamatot, ahogy a gondolatok formát kaptak. A kiállítás bevezetőszövegét mi, kutatók írtuk: ebben ugyancsak a kutatás folyamatára reflektáltunk, hogy láthatóvá tegyük a látogatók számára a megnyitó előtti félévben zajló munkát.

Vörös Zétény: Az értelmezésben is biztosan segített.

Fejes Petra: Meg a gyakori tárlatvezetések is.

A kiállítás tere és vizuális nyelve

A kiállítás első része – melyet nevezhetünk akár egy képi egységnek is – tehát négy elemből állt: az archívumfalból, egy családi csoportképből és egy Instagram-mappából (ezeket neveztük albumlapoknak), illetve egy vetítésből.

Nyitófalnak és egyben egyfajta összegzésnek is tekinthető a bevezető szöveg és az archívumfal: a hallgatók 100 (5 × 20) tárgyáról. A személyes tárgyak közös kollekciónak darabjai méretben és stílusban a polaroid képek világát idézték: a fotókra jellemző egységes méretben, fehér kerettel, alul egy szélesebb fehér sávval; így nemcsak formailag (négyzetes alak, jegyzetelés), hanem koncepcionálisan is rímelték a félév során legtöbbet használt eszközre, a post it-re.

Kiss Krisztina Noémi: Engem az egyetemi létemre is emlékeztetett: rengeteget váltottam lakhelyet az elmúlt öt évben, és gyakran csak telefontal készített fotók alapján tudtam összerakni a nélkülözhetetlen tárgyaim listáját.

A nyitófal egyszerre volt vizuális és gondolati orientáció a látogatók számára: áttekintette a kollekción (képek), és bemutatta (falszöveg) a munkafolyamatot. Ebből a pontból lehetett elindulni a kiállítás más részei irányába. A képes falak vasporos festékkel készültek, és ezekre kerültek rá a mágneslapra nyomtatott fotók. A megoldás az át/újrendezhetőség lehetőségét kínálta fel a látogatóknak: a gesztust kulcsfontosságúnak éreztük, hiszen nagyon erősen jellemezte az egész félévet, a kiállításban viszont inkább csak koncepció és lehetőség, mint alkalmazott gyakorlat maradt. Átrendezésre csak egy alkalommal, a hallgatók által tartott tárlatvezetésen volt példa, illetve a finisszázson mozgattuk meg intenzívebben a képeket.

Kiss Krisztina Noémi: *Pedig az a gondolat vezetett minket, hogy ne egy „megfoghatatlan” kiállítást hozzunk létre. Mostanában sokszor agyaltam azon, hogy jelezhetjük volna jobban, vizuális gesztussal: Gyere, pakolj, értelmezz!*

Fejes Petra: *Én is sokat gondolkodtam ezen, de arra jutottam, hogy ha a látogató túlságosan be lesz vonva (összevissza pakol mindent mindenfelé), ez kontroll nélkül értelmezhetetlenné tette volna a kiállítást. De talán tarthattunk volna több eseményt, nyomtathattunk volna szabadon felhasználható mágnestárgyakat, amelyeket valahogy beilleszthettek volna. Na, majd legközelebb! :D*

A kiállítás képi részéhez tartozott a két albumlap. A családi fotó ötlete a tárgyak közötti kapcsolatok és az emberek közötti kapcsolatok rokoníthatóságával kísérletezett, és a tárgyak közötti viszonyrendszerek újragondolását célozta. Ehhez felszabadult és bátor gondolkodásra, szabad asszociációra volt szükség, ami nem indult könnyen, de végül Hermann Júlia javaslatára alapján mégiscsak elkezdett épülni a tárgyak fiktív kapcsolatrendszer, a tárgyak szubjektív karakterének kibontása, ezek fiktív szituációba (családi kép) rendezése. Ebből készült el a fotóalbumok fekete háttérét idéző, ugyancsak vasporos festésű kiállítási albumlap.

Vörös Zétény: *A tárgyakat emberekké, kapcsolataikat emberi kapcsolatokká alakítottuk. Azt a tulajdonságunkat használtuk, hogy bármit képesek vagyunk antropomorfizálni: például a tárgyak fizikai jellemzőit emberi jellemvonásokként látni/láttatni.*

A tárgyakról Vörös Zétény filmes hallgató készített fotókat, semleges fotóháttér előtt. A dekontextualizáláson alapuló múzeumi tárgyfotó új megvilágításba helyezte az addigra mindenkinek ismerős tárgyakat.

Vörös Zétény: *Szerintem ez a fal tulajdonképpen a kiállított 10 tárgy együttesét folytatja: olyan módon, hogy a képeken megjelen tárgyakat is „múzeumi” környezetbe helyezte (múzeumi tárgyfotó).*

A családi fotóalbumlapot idéző falon a képek alá került a krétafilccsel, kézzel írt megjelölés: hogy ki kicsoda, kihez mi a kapcsolata, milyen tulajdonságai vannak. Magyarázószöveg azonban nem került a kompozíció mellé, így a családi sztori csak a tárlatvezetések során válhatott világossá.

Fejes Petra: *Remek volt, hogy személyesen vezettük be a látogatókat a közös munka és mögöttes történetek rejtelseibe, de utólag már adnék valami kapaszkodót annak is, aki lemaradt ezekről az alkalmakról.*

Vörös Zétény: *Vagy tarthattunk volna gyakrabban tárlatvezetést. Én nagyon élveztem.*

Hermann Júlia: *Lehet, hogy a második kiállításon már bevezetett interakciós lehetőséget használtam volna. Ez kapaszkodót is adott volna, közben nekünk is nagyon jó feedback-felület volt.*

A családi albumlaphoz képest teljesen más jellegű lett a selfie-fal, amelynek alapgondolatát a tárgyak „önportréja” jelentette.

Hermann Júlia: *És nem mellesleg az eltte kidolgozott családi album gondolata, amit vizuálisan ellensúlyozni akartunk. Tartalmilag viszont a két albumlap csak lazán kapcsolódott egymáshoz. A magyarázószövegek hiányában azonban bonyolulttá vált a történet.*

A képeken a hallgatók is szerepeltek, bár a selfie-k nem róluk, hanem a tárgyaikról készültek, így ők mindig a háttérben, a tárgyakkal kitakarva jelentek meg. Ez a sorozat vált a kiállítás legszemélyesebb elemévé, és segítette összekapcsolni a tárgyakat és tulajdonosokat a látogatók számára is. A személyesség mellett generációs beállítódása is lett a falnak: az ironikus hashtag-feliratok és a képek elrendezése a közösségi média terepét, az Instagram-, illetve a Facebook-

oldalakat idézte.

Kiss Krisztina Noémi: *A megnyitón figyeltem a látogatókat, vajon össze tudják-e kötni a falon olvasható szövegeket, a tárgyakat, a selfie-ket és az alkotókat? Vajon ugyanahhoz kapcsolták az összetartozó tárgyakat és sztorikat?*

Az archívumfal és a két albumlap egymástól eltérő hangvétellű, interpretációs igényű és vizuális megoldású, képi elemekkel operáló fali installáció lett. Az összes tárgyat felvonultató archívum tekinthető egy általánosabb, összegző felületnek, ami a munkafolyamatra utalt. A családi albumlap egy **fikciós** kísérlet volt, már-már szappanoperába illő megoldásokkal, bizonyos tárgyakhoz kapcsolódó sztereotípiák kiforgatásával, a fotóhasználat szempontjából pedig műtermi beállítást idéző kompozícióval. A selfie-falon újszerű perspektívából láthattuk viszont a tárgyakat és tulajdonosaikat. Ugyanebbe a vizuális gondolkodásba illeszkedik a **hallgatók által készített film**, amelyben személyesen mesélik el kezdeti kételyeiket, hogy mi volt számukra a legizgalmasabb vagy nehéz a munkafolyamat során, és összegzik a kurzusra és a kutatásra vonatkozó tapasztalataikat. A film – amelyet megelőzött egy **kiállítástrailer** – egyszerre helyezte kontextusba a kiállítást, és mutatta meg a résztvevők nézőpontját. A film előkészítésében és felvételein mi nem vettünk részt, a hallgatók önállóan szervezték meg a forgatási alkalmakat a múzeumban, egymást kérdezték, és egymásnak meséltek a munkáról. Ez a mű így felfogható az általunk írt bevezető szöveg ellenpontozásaként is.

A képekkel dolgozó kiállítási részek mellett a galériatér másik felében a kakukktojás-tárgyak installációja állt. Ezeket a tárgyakat a kiállítás nyitvatartási ideje alatt a hallgatóknak nélkülözniük kellett, de ez – vélhetően – nem jelentett problémát.

Vörös Zétény: *Azért nekem a vége felé hiányzott már a dob, de túléltem.*

Fejes Petra: *Azóta nincs otthon megfelel helye a malacperselynek, és még mindig nem tudom, hova fogom pakolni, ha visszakapom. Ez probléma.*

Hornyák Evelin: *„Párszor” nekem is jól jött volna a festálmányom – de mindent a cél érdekében. :)*

A tárgyak és installációk tengelyes alakzata egyrészt képi síkon (archívum, albumlapok), másrészt tárgyi síkon rendezte el a mondanivalót, a két rész kiegészítette egymást. A kiállítási teret a film, illetve a bevezető szöveg keretezte. A térbeli összefüggések és kapcsolati hálók felgöngyölítése jelenthette a kiállítás egyik legizgalmasabb aspektusát, amelyet a hallgatók a párbeszéd formájában tartott tárlatvezetésekén érzékeltettek.

Kiss Krisztina Noémi: *Volt egy pillanat, amikor kétségbe estem, mivel eddig csak síkban és maximum 50 × 70 cm-es felületeket terveztem. A kiállítás nem könnyű, ami kézbe vehet, segítenek az oldalszámok, a kiállításon a látogatókat térben kell vezetni.*

Az installáláskor mindenki számára testhezálló feladatok közül választott. A két legnagyobb terület a grafikai arculat létrehozása, illetve a tárgyfotózás és filmezés volt. A grafikus hallgató (Kiss Krisztina Noémi) ezen a kiállításon használta először saját tervezésű, kézi festésre emlékeztető Loufie betűit (cím, feliratok, nevek), amit szépen egészített ki az albumlapokon alkalmazott kézírás. A grafikus tervezte és tördelte a leporellót, a falszövegeket és a tárgyleírásokat is. A tárgyak koncepcionális újfotózása, illetve a werkfilm, a kiállítástrailer forgatása és vágása a filmes hallgató (Vörös Zétény) feladata volt. A művészetmenedzsment szakos hallgatók közül

pedig volt, aki a szövegírásban bizonyult aktívnak (Hermann Júlia), és ő vállalta a kiállítás megnyitását is az alkalomra írt, személyes, mégis elemző szöveggel. A többiek (Fejes Petra, Hornyák Evelin) pedig az installálásban vállaltak feladatokat. A kivitelezésben fontos szempont volt, hogy mindenki elsajátítsa a különböző munkák „know-how”-ját: a festést, a plotterezést, a plexihajlítást, a tárgyinstallálást vagy éppen a leporelló hajtogatását. Kaptak segítséget, de fontos volt, hogy a projekt minden fázisában dolgozzanak.

Kiss Krisztina Noémi: *Az egyetemen sokszor hangoztatták, hogy fontos megtanulni, milyen lesz megrendelknek dolgozni. Ez a kiállítás volt az els olyan feladat, amelyik tényleg megmutatta, milyen egy munka, a koncepciótól a kivitelezésig. Abban az 5-6 hónapban, amit együtt töltöttünk, többet tanultam a projektmunkáról, mint a megelőz években összesen.*

Mködtetés és interpretáció

A kiállítás kéthetes nyitvatartása alatt négy közös eseményt csináltunk: a megnyitót és a zárót, továbbá két tárlatvezetést. Ilyenkor a hallgatók történetei és interpretációi, személyes viszonyulásai is kiegészítették a kiállítást. Jelenlétük kulcsfontosságú volt: a tárlatvezetéseket egyre rutinosabban osztották fel maguk között, ügyesen végszavazták egymást, és minden egyes vezetésre tartogattak újabb interpretációs észrevételeket.

Hornyák Evelin: *A legjobb visszaigazolás az volt, hogy az érdeklők száma mindig vállalható volt. St: a megnyitón alig fértünk el. Szóval köszönöm a szuper emléket az érdeklőknek. Köszönjük a tárlatvezetések során feltett sok kérdést és a részvételt is.*

Vörös Zétény: *Így van, mi is egy kicsit mindig új megvilágításban láttuk a dolgokat. Minden tárlatvezetés, akarva-akaratlanul, a kiállítás egy újabb átgondolását vonta maga után.*

Fejes Petra: *Ezt én is így gondolom, még ha kicsit fáradtan indultam is neki (jaj, már megint el kell mondani), mindig kellemes meglepetést okozott az események változatossága.*

Kiss Krisztina Noémi: *Pontosan! Imádtam, hogy nem egy elre betanult, tervezett szöveget mondtunk fel, jó volt improvizálni, ami tulajdonképpen csak összefoglalása volt az eddigi elméleti és gyakorlati munkának. Jólesett kimondani, amit addig „csak csináltunk”.*

Emellett két eseményre került még sor: egy alkalommal meghívtuk a MetLAB másik kiállítási projektjét, amelyet László Zsófi vezetett, a másik alkalommal pedig a FISE hívta meg a hallgatókat beszélgetni a kiállítás bezárását követően. A nyitvatartás ideje alatt a Magyar Múzeumok Online blog rovatában mindennap megjelent egy-egy tárgy és történet, amely egyfelől e szövegek publikálását, másfelől a látogatói érdeklődés fenntartását szolgálta. A kiállítás záróeseményén tombola keretében sorsoltunk ki a látogatók között a képtárlat tárgyaiból néhányat: így a mindenkinek ismerős tárgyak közül néhány hűtőmágnes formájában átkerült mások mindennapi életébe.

Kiss Krisztina Noémi: *Furcsa érzés, amikor átmegyek egy ismers lakásába, és a htn szembesülök egy-egy kiállítási tárgy képével. Ilyenkor megkérdezem ket, miért éppen ezt csenték el a mágnesek közül, hogyan kapcsolódom én, a tárgyaim az életükbe?*

A zárás után a kiállítás meghívást kapott a Kaposvári Egyetem Rippl-Rónai Művészeti Karának galériájába, ahol azonos címen 2017. szeptember 19. és november 20. között volt látható. Az új helyszín egy újabb felvonás a projekt történetében, amelyben a nyitott mű és a részvételi forma

kitágítása mindenképpen kihívást jelentett – hiszen a személyes jelenlétet csak egy alkalommal, a megnyitón tudtuk megvalósítani.

A múzeumi és a mindennapi tudás – **határtárgyak**

A saját hétköznapi tárgyak feldolgozásában minden résztvevő számára újdonságot jelentett a közös múzeumi nyelv, a múzeumi eszközök megtalálása és alkalmazása – a kiállítás létrehozása. A projekt fő módszertani kérdése tehát a különböző, múzeumra vonatkozó ismeretek közötti kapcsolatok létrehozása, az eltérések áthidalása, a határok átlépése, a hétköznapi világhoz való analitikusabb viszony létrehozása volt. A folyamat modellezésére, jobb megértésére használható az aktivitásemélet: az egymástól különböző praxisok közötti fordítás, az átfedések megkeresése, létrehozása. A projekt tapasztalatai alapján azonban úgy tűnik, hogy a **határtárgy**-modell alkalmasabb a leírására.

Már a bevezető alkalmakkor beszéltünk a hallgatókkal a múzeumról mint intézményről: jól körülhatárolható véleményük volt róla, és ehhez fogalmakat kapcsoltak. Ugyanakkor a belső struktúrával, működéssel, módszertannal, elméleti háttérrel alig találkoztak. A közös cél megvalósításához be kellett vezetni őket a muzeológiai praxisba: a múzeum publikus és zárt tereinek, a kiállítások és a raktárak (részleges) bejárásával, néprajzi és antropológiai kulcsfogalmak bevezetésével. Ezzel párhuzamosan zajlott saját világuk feltérképezése. A múzeum így egyszerre jelentette a múzeumról való hétköznapi gondolkodás helyszínét és a külső reflexiók terét. Miután a feladatokat mi is megcsináltuk, határterületek alakultak ki közöttünk, amelyekben egyre jobban tudtuk követni egymás mozgását. A közös munka során így nemcsak gyűjtemények jöttek létre, hanem ezzel párhuzamosan társadalmi muzeológiai szempontok is megjelentek, amelyeket nagyfokú heterogenitás jellemezett, folyamatos kooperáció és fordítás kapcsolódott hozzájuk. Ezért lehet jól alkalmazni a projekt értelmezésére a **határtárgy** fogalmát, segítségével jobban megérthetők az interakciók.

A kiinduló helyzetet (feladat, kiállítás, múzeumi tudás) egyfajta aszimmetria jellemezte: eltérő mértékben ismertük a gyűjtés, gyűjteményképzés és kiállítás problémáit, módszereit. A feladatot tehát a múzeumi térben nem azonos módon mozgó résztvevőknek kellett közösen elvégezniük. Ez sok szempontból hasonló a Star és Griesemer (1989) által használt és bevezetett esethez, ahol a kezdeményezés a múzeumtól indul, de a résztvevők eltérő háttérrel rendelkeznek a cél megvalósításához. Az adott célt mi, muzeológusok jelöltük ki – a hétköznapi világ egy részletének kiállítása –, de a szükséges eszközöket közösen próbáltuk megtalálni. Ebben fontos szerepet játszott azoknak a fogalmaknak a megtalálása, amelyek egyszerre muzeológiaiak, illetve alkalmasak a mindennapi világ körülírására.

A **határtárgy**ak keresése a kutatás első szakaszában mindkét világban zajlott. Egyfelől muzeológiai jellegű jelenségeket kerestünk a hallgatók mindennapjaiban és tárgyai között, másfelől ehhez lehetséges, vagy valahol már megvalósult hétköznapi gyűjteményképzéseket

mutattunk be. Ugyanakkor a múzeumi területen is rámutattunk olyan kiállítási, illetve gyűjteményi szempontokra, esetekre, amelyekről úgy véltük, érintkezhetnek a hallgatók világával.

Ebben a folyamatban láthatóvá vált: a **határtárgyak** közös ponttá válhatnak eltérő háttérű csoportok között. A **határtárgyak** köre azonban nehezen jelölhető ki előre. Nem azért, mert a másik világ annyira ismeretlen, hanem mert az ilyen tárgyak hatékony használata feltételezi a megfelelő motiváltságot: nem elég, ha mindkét fél ilyen tárgyra bukkan, alkalmazhatóságuk megköveteli, hogy mindkét fél valóban **határtárgynak** tartsa őket. Tehát a **határtárgyak** megtalálása sosem előre adott, hanem egyeztetések, alkuk és együttműködés eredménye. Ebben a folyamatban rajzolódik ki az a világ is, amelyben egy nem muzeológus a múzeumról gondolkodik, és képet kapunk arról is, hogy a múzeum hogyan jelenik meg mások, egy csoport, szubkultúra saját világában.

A hallgatók számára az alapvető feladat a múzeum mint módszertan, illetve a saját hétköznapi tárgykultúra összekapcsolása volt. Ehhez egyfelől muzeológiai módszert, fogalmat, eszközt kellett választani, amelynek segítségével a saját tárgyaikból gyűjteményt tudnak összeállítani, másfelől olyan eszközt kellett találniuk, amelyet valóban tudnak alkalmazni, amelyhez van kapcsolatuk. A muzeológiai gondolkodás számára tanulságos annak megértése, hogy ebben a munkában a partnerek mit tekintenek e célra használhatónak, és mit nem; vagyis: a hétköznapi tárgyaikon túl hogyan gondolkodnak a múzeumról. Ez a folyamat alkuk sorozataként jellemezhető. A „megoldást” nem egy múzeumi történet átadása és lefordítása jelentette, hanem közös pontok keresése, fordítások sorozata. Ebben a folyamatban a két fél tagjai egymással és a másik fél tagjaival is szüntelenül „egyeztettek”. A múzeumi fél igyekezett rávezetni a hallgatókat, hogy a múzeummal, illetve saját mindennapi tárgyaikkal kialakított kapcsolatokra reflektáljanak. Ehhez olyan feladatokat kaptak, amelyek reflexiót kívántak a körülöttük lévő, velük állandó viszonyban álló tárgyaikról. A múzeumi fél számára a reflexív viszony tudatosítása volt fontos: azaz a kiindulási terület kijelölése és feltérképezése, ami a résztvevők számára a közös munkaterületet jelentette. Izgalmas volt ugyanakkor a közös munkaterület tartalma is: ez foglalta magába azokat a modelleket, amelyek segítségével a hallgatók gyűjteményről, a muzealizálásról, a múzeumi világról gondolkodtak.

A **határtárgy** leírómodellje a közös látómezőbe kerülő tárgyakkal kapcsolatos ismeretek, értelmezések, jelentések eltéréseit tekinti kiindulópontnak. Ez ennek a projektnek is alapvető adottsága volt: a fogalmi és módszertani megismerkedés a muzealizálással, a gyűjteményképzéssel, a kiállítással. Visszatekintve úgy tűnik: a közös terület inkább megtalálás, mint kialakítás volt. Azaz: a nem antropológiai múzeumi környezetben dolgozó hallgatók egymás között is, a múzeumi csapat tagjaival is egy már eleve meglévő jelentésmező segítségével hozták létre a *Mindenkinek ismers dolgok* című kiállítást. A félév során volt egy sor próbálkozás, keresés, ahol akár egy ilyen közös felület kialakítása is létrejöhetett volna – mint például egy klasszikus múzeumi tipológiai sorozat alkalmazása, azaz e fogalom elsajátítása és felhasználása a hétköznapi tárgyak rendezésére egyáltalán nem lett volna lehetetlen a hallgatók számára. A projekt egyik legpozitívabb hozadéka talán éppen az, hogy a szimmetria elve, az egyes, eltérő

ismeretek, tudások egyenlősége, egymásmellettsége mindvégig megmaradt, és közben mindenki fontos tapasztalatokat szerzett arról, hogy ennek az elvnek mi az ára.

Konfliktusok és megoldások

A részvételi projekteknek, a közösen végzett munkának, a közös alkotásnak természetes velejárója a konfliktus: a résztvevők egymástól eltérő igényeket fogalmaznak meg, szándékaik, véleményük, vágyaik, érdekeik más irányba mutatnak, vagy akár szemben állnak egymással. A külsős partnerekkel közösen végzett múzeumi munkában a konfliktus tudományos és pedagógiai szerepe felbecsülhetetlen: olyan előre nem tervezett, váratlan helyzetet eredményez, amely intenzív problémamegoldó stratégiák kidolgozását igényli, egyben a fejlődés és a dialógus lehetőségét rejti. Konfliktuson tehát nem személyes nézetkülönbséget értünk, hanem olyan eltérő, vagy akár teljesen más irányba mutató gondolkodásbeli különbségeket, amelyek megteremtik a részvételi munka dinamikáját. Ha figyelembe vesszük a **határtárgy**-modell lehetőségeit is, akkor a konfliktusok a **határtárgy**ak megtalálásának folyamatos alkufolyamatait is jól jellemzik.

A konfliktusok részben a folyamat során is érzékelhetőek voltak, de a mintázat csak a projekt lezárulása után, az elemzésben vált láthatóvá. Claire Bishop a *Szociális fordulat* című írásában utal a társadalmi együttműködésen alapuló művészi munkákban az avantgárd előzményekre, melyek eleve egyfajta ellenállásra és kritikára épültek: dematerializálásról, piacellenességről és politikailag elkötelezett művészetéről beszél (Bishop 2006). Ezeket a gyakorlatokat az ellenállás művészi gesztusaként értelmezi. Esszéjében olyan alkotásokat mutat be, amelyek valamiféle társadalmi konfliktusra, annak láthatóvá tételére fókuszálnak. Szinte minden esetben hangsúlyozza, hogy a feszültségek hajtják előre a munkát, ezek adják a dialógusra épített stratégia alapját. Hivatkozási területe a művészet, gondolkodásmódja azonban inspiráló társadalmi múzeumi kontextusban is.

A *Mindenkinek ismers dolgok* kiállítás megvalósításakor nem rögzítettük előzetesen, hogy egy közös, általános érvényű beszédmódot, vagy a **többszólamúság**ot támogatjuk, de abban egyetértettünk, hogy az egyéni vélemények kiemelt szerepet kapnak. Ez előrevetítette az eltérő tapasztalatok egymásmellettségét, a véleménykülönbségek elfogadását is.

Az alábbiakban a konfliktusok, a kritikák és a véleménykülönbségek jelennek meg, és rendeződnek mintázatba. Ahogy 1. az előzetes tervek és a hallgatók „válaszai” között alakult ki érzékelhető különbség; ahogy 2. az idegen, ismeretlen területeken való mozgás bizonytalanná tette a résztvevőket, egyben addig ismeretlen tudásokat integrált a közös munkába és alkotásba, ami nem mindig volt magától értetődő; ahogy 3. patthelyzetek alakultak ki, majd válaszok születtek rá; végül 4. olyan véletlen és váratlan helyzetek, amelyek megoldása érdemben alakította a közös munkát. A véleménykülönbségek feloldásában egyetlen alkalommal döntött csak szavazás (címválasztás), így ez mint egyedi eset illeszkedik a konfliktusmegoldások mintázatába.

Vörös Zétény: Akkor mi most egy antropológiai kutatás alanyaivá váltunk?

Kezdjük a példákat az előzetes tervek és a hallgatók „válaszai” közötti különbségek (1.) bemutatásával! A kurzushoz készített terv azokat a lehetséges megközelítési módokat tartalmazta, amelyek segítségével rá lehetett közelíteni a közösen választott témára. A tervezésre hatással volt az a részvételi színházi munkában is alkalmazott, közös beszélgetésekre épülő módszer, amely során a felmerülő témák szolgáltatnak nyersanyagot a színházi szöveg, a dráma, a dialógusok kibontásához. A konkrét inspirációt az *Ernelláék Farkaséknál* című színházi és filmes produkció adta: Hajdú Szabolcs rendező egy beszélgetésben részletesen elmesélte, hogyan keresték meg a színészekkel közösen saját életükben azokat a legfontosabb – korosztályi és aktuális élethelyzetekből is adódó – témákat, amelyekkel dolgoztak. Számukra a család vált origóponttá, amely akkor is része mindennapjaiknak, amikor nem gondolnak rá. Ezekből a tapasztalatokból alakították a szereplők karakterét. Ez a felvetés számunkra is jó kiindulópontot nyújtott, és ezt egészítettük ki dokumentációs feladatokkal. A hasonló kiindulópont ellenére teljesen más témapreferenciák alakultak ki, ugyanis a közreműködő hallgatók hétköznapi és mindennapi rutinjai más irányba mutattak: épp pályájukat kezdő, az egyetem mellett dolgozó, barátokkal időt töltő generációs szerepek domináltak, és a család mint keret szinte egyáltalán nem jelent meg a történeteikben (csak később, a listán szereplő gyerekkori tárgyakkal kapcsolatban). Ez az életkori és korosztályi jellemző viszont eltüntette a vélelmezett közös tartalmi elemet: a családot. Ez egyszerre volt meglepő és felszabadító, de mindenképpen figyelmeztető jel, hogy az előzetes elvárások és tervek, továbbá a hallgatók válaszai nem feltétlenül vágnak egybe. Az általunk vélelmezett téma tehát nem lett **határtárgy**.

A későbbi munkafolyamatban további szignifikáns véleménykülönbségek is adódtak, melyekben a hallgatói válaszok felülírták a kutatói előfeltevést. (Ez a munkának az a része volt, amikor a saját 20 tárgy nyers–főtt osztályozásához számukra ismeretlen kontextusú, de kortárs közegekből származó múzeumi műtárgyakat kellett választaniuk, saját tárgyaikhoz illeszteniük.)

Fejes Petra: A kategóriapár definícióját tényleg nagyon izgalmas volt megalkotni, és látni, mennyire máshogy gondolkozunk ugyanarról (nyers–főtt).

Hermann Júlia: Mi a nyers tárgy és mi a főtt tárgy? Határozd meg két-két mondatban! – szövegezte az instrukció. Abban majdnem mindenki egyetértett, hogy a nyers tárgyak a kevésbé bonyolult, újabb, érzelmi töltéssel mentes, alapvető dolgok, a főtt tárgyak pedig igényelnek már érzelmi és/vagy technikai összetettséget, régebbiek, idomulnak, kell valami elképzeltség a megértésükhöz vagy a rendszerhez, amiben vannak. Részletesebben a folyamatról: <http://archiv.magyar-muzeumok.hu/blog/cikk/245>

Ennek a feladatnak az volt a szakmai célja, hogy rávezessük őket, miként változtatja meg a tárgyról szóló gondolkodás lehetőségeit annak története, és a formai, esztétikai jegyek mellett a történet hogyan teremt interpretációs közeget. Az előfeltevéseink az volt, hogy a tárgyak később megismert történetei majd felülírják az ismeretlen tárgyak osztályozását. De nem így történt: a történetek megismerése izgalmas volt, a szubjektív történetek fontossága nyilvánvalóvá vált, de saját osztályozási rendszerünkben nem eredményezett változást. Ezt inspiráló gondolkodásbeli különbségnek éltük meg.

Az idegen területeken való mozgás, illetve az eddig ismeretlen tudások integrálása az alkotásba (2.) ugyancsak elemzésre érdemes helyzeteket teremtett. Az osztályozás és a kategóriákban való

metamúzeumi gondolkodás egyrészt a munka egyik legfontosabb részét jelentette, másfelől a legtöbb eltérésre mutatott rá. Ezt az adottságot a „mindenki másban ügyes” elv szerint kezeltük: míg ők a saját mindennapjaik megélésében és feldolgozásában megkérdőjelezhetetlen szakértelemmel és tudással rendelkeznek, a muzeológiai szakmai szempontokat – amennyiben erre szükség volt – majd mi orientáljuk. Amikor viszont olyan feladatokat kaptak, amelyeknél az volt a meggyőződésük, hogy a mi „szakértői” területünk, akkor rendszerint elbizonytalanodtak, és az ösztöneik helyett vélt elvárásoknak igyekeztek megfelelni.

Kiss Krisztina Noémi: *Az elmúlt 18 évben rengeteg „tanár” dolgozott velünk/mellettünk, formálta a személyiségünket. Szerintem most elsőr volt olyan pillanat, amikor szakmailag is kicsit önállóbban tudunk létezni, és az, hogy ti hagytok minket szabadon dolgozni (nem tanárként voltatok jelen, inkább valamiféle mentorként), megrémítette a társaságot. Tekintve, hogy egyetemi keretben történt a munka. Vörös Zétény: Ez a projekt valójában egy felnövéstörténet volt.*

Erre volt példa, amikor azt kértük, hozzanak létre olyan, tárgyak fölötti kategóriarendszert, amelyben az összes objektum elhelyezhető. Ezt a feladatot eleinte mindannyian zsákutcaként éltük meg. Közhelyes és unalmas kategóriarendszer állt fel, amely meg sem próbálkozott szokatlan besorolásokkal, és akár a *Magyarság Néprajza* monográfiák tárgyi kultúrára vonatkozó teauruszát is leképezhetnék volna. Eleinte sem a közös kollekcióban, sem saját tárgyaik mások által meghatározott kategóriáiban nem voltak komfortosak.

Hornyák Evelin: *Igen, de ha nem alkotjuk meg az unalmas kategóriarendszert, akkor nem alakulnak ki a kakukktojások. A kakukktojásokról volt a legjobb írni és beszélni. :)*

Hermann Júlia: *A Néprajzi Múzeum épületében lehet, hogy (tudat alatt) az átlagosnál is jobban törekedtünk a professzionális kategorizálásra. :)*

Ez a disszonancia viszont nagyon jó irányba mozdította a közös munkát: ugyanis lehetőséget kaptak 2-2 tárgyuk kiszabadítására, e tárgyak személyes történeteinek megfogalmazására, és az addigi kategóriáktól abszolút eltérő, akár egyedi kategória létrehozására. A muzeológiai szakmai tudás hiánya eleinte korlátozta a hallgatókat, a saját szubjektív hangjuk megszólalása viszont érdemben oldotta a feszültséget, láthatóvá tette, hogy saját tárgyaik értelmezésében és interpretálásában ők a valódi szakemberek. A kakukktojás-tárgyak ezért is válhattak a kiállítás gerincévé.

Az ismeretlen területeken való járatlanság leginkább a kiállítás kivitelezése során jelentkezett. A kivitelezésben segítségünkre volt egy dekoratőr, aki viszont azt a feladatot kapta, hogy ne maga csinálja meg a kiállítás dekorációs munkáit, hanem próbálja meg a kivitelezésbe bevonni a hallgatókat. Érezhetően a gyakorlati tevékenység váltotta ki a legkisebb érdeklődést. Ebből azonban nem engedhettünk: csak úgy alakulhatott ki a projektről reális képük, ha a megvalósításban is közreműködnek. Más-más kép élt a fejükben a kiállításról mint látványról, mint minőségről, térbeli és vizuális műről. Mi azt próbáltuk tudatosítani, hogy semmi olyan speciális tudásra nincs szükség, ami nem tanulható, elsajátítható – különösen ebben a léptékben és a rendelkezésünkre álló profi segítséggel. Végül minden részletre született megoldás, a kiállítás 3-4 nap alatt elkészült.

Vélhetően minden csapatmunkában vannak patthelyzetek, amelyek rövidebb vagy hosszabb időre megakasztják az együttműködést, lassítanak vagy akár fel is függeszthetnek egy projektet, de a kilábalás belőlük (3.) rengeteg tanulsággal jár. A patthelyzetek megoldásában szakmai és emberi tényezők egyaránt szerepet játszottak. Kilábalásként az egyik intellektuális zsákutcából például felajánlottunk egy megoldásnak tetsző javaslatot, amelyre a hallgatók teljes tanácstalansággal reagáltak. Már a kiállításban gondolkodtunk, a 100 tárgyból álló közös interpretációjára kerestünk megoldást, amihez a módszertani javaslatunk a családi fotóalbum mint metafora és mint prezentációs eszköz volt. Amit mi inspirálónak véltünk, belőlük tanácstalanságot és apátiát váltott ki. A rokoníthatóság túlságosan absztrakt megoldás volt, és riasztotta őket.

Vörös Zétény: *Haha, és tényleg!*

Kiss Krisztina Noémi: *Ezzel teljes mértékben egyetértek. Szerintem a címkézés mellett az a tény, hogy valakinek a tárgya az enyémhez bármilyen kontextusban is kapcsolódjon, abszolút idegen volt. Az „én” tárgyaim individuálisak, azokhoz másoknak ne legyen közük, hacsak én nem akarom, hogy közük legyen.*

Majd néhány találkozási alkalmat követően mégiscsak elkezdett elbeszélésbe rendeződni a családi fotónak nevezet albumlap. A metamúzeumi nyelvezetből a hallgatók egy sokkal szabadabb, fiktív gondolati mezőbe léptek, és ez valóban felszabadította a munkát.

Hornyák Evelin: *Felszabadított, de elbb bele kellett törődnöm, hogy a karórám mindenki szeretnek titulálta. : (*

Frazon Zsófia: *De fiatal szeretnek! :)*

Az előzetes elvárásoktól való eltávolodás, az ismeretlen tudásoktól való elbizonytalanodás, a csapatmunkában beállt patthelyzetek mellett a véletlen és váratlan helyzetek is formálták a közös munkát (4.). Ezek lehetnek érzelmi reakciók, menet közben elfelejtett ötletek, vagy akár sietségéből eredő véletlen tévedések is. A 100 legfontosabb saját tárgy összeszedése például erős érzelmi reakciót váltott ki. Ez egyrészt azt is jelentette, hogy a feladatot komolyan vették, és érdemben oldották meg, másfelől viszont disszonanciát eredményezett: ha nem tudjuk, mi az a 100 tárgy, hogyan tovább? A reakciónkat tiszteletben tartottuk, így nem a listán szereplő tárgyakról, hanem a válogatás és a listakészítés szempontjairól és eltérő stratégiájáról beszélgettünk. Ezt a feladatot még mi is csináltuk, így összesen nagyjából 900 darabos annak a kollekciónak a nagysága, amelyet végül nem „mutattunk” meg egymásnak. Ez a titkos háttérkollekció a kiállítás aranyfedezete, gondolati bázisa. A rejtett és titkos háttérkollekció innen nézve nagyon szép lírai gesztus, de az adott pillanatban gyors és előremutató reakcióra volt szükség. Végül egy múzeumi gyakorlat, a szelekció hozta a megoldást: a 100-as listák 20-ra rövidítése. A kiszámíthatatlan érzelmi reakciók miatt a száz tárgyat nem szereplőkként, hanem együtt dobtuk össze. Ez a váratlan esemény teremtette meg a közös kollekciót.

Ugyancsak váratlan helyzetet eredményezett egy elveszettnek hitt, az egyik 20-as listán szereplő gyerekkori tárgy, egy hintaszék előkerülése is, ami viszont épp azáltal nem illeszkedett a koncepcióba, hogy meglett: bonyolulttá tette a gondolkodást, végül pedig kikopott a kiállítás koncepciójából. Vagy egy másik, a nyomdai leadás előtti kapkodásból eredő figyelmetlenség, ami interaktívvá tette a kiállítást: az első tárlatvezetésen derült ki, hogy az archívumfalra helyezett kollekcióban nemcsak a tárgyak és tulajdonosaik között volt egy-egy tévedés, hanem volt, akinek

néhány tárgya kétszer is szerepelt. Darabszámra megvolt a 100 tárgy, de az utolsó ellenőrzés elmaradt, hiba csúszott a listába, ami viszont a tárlatvezetésen spontán felismeréshez, átrendezéshez és korrekcióhoz vezetett.

A kiállítás címéről a véleménykülönbségek miatt szavazással döntöttünk: a listára bárki ajánlhatott címet, majd mindenki csak kettőt választhatott közülük, és az lett a kiállítás címe, amit legtöbb javasoltak: *Mindenkinek ismers dolgok*. Alcímben pedig egyáltalán nem gondolkodtunk.

Látható: a konfliktusok nem eget rengető kataklizmákban, hanem a gondolkodást aktívan befolyásoló helyzetekben végződtek. A problémákat nem elfedtük és átléptünk rajtuk, hanem kimondtuk, láthatóvá tettük, és ehhez képest szabtuk a következő lépést. A feszültségek részletes leírása és végiggondolása pedig nem azért szükséges, mert módszertani következményei voltak, hanem hogy megértsük, mit jelent a múzeumban a párbeszédre, a demokráciára, a véleménykülönbségek dinamikájára épített részvételi munka. Hogy a külsős partnerekkel kialakított együttműködésben a kitüntetett és radikális figyelem szolgál a folyamat alapjául. A közös munka öt hónapja alatt a személyes találkozások mellett például elképesztő mennyiségű e-mail kíséerte a munkát – a közös gondolkodás és kommunikáció tehát a heti egy találkozásokon túl is működött, a kiállításmegnyitó közeledtével pedig egyre fokozódott. A radikális figyelem feszültséget okozhat az együttműködő partnerekben – de erre a saját tapasztalataink szerint nem volt példa. Egyben ennek a radikális figyelemnek az elmaradása (a projekt lezárása után) hiányérzetet teremt. Ez a hiány viszont a közös munka folytatásának is alapja lehet, vagy más, hasonló projektek iránti igényt is eredményezhet – tehát a hosszú távú eredmények között jelentkezik.

Befejezés

A *Tárgyakadémia100+* kurzus és a *Mindenkinek ismers dolgok* című kiállítás előzetes elméleti feltevései között szerepelt, hogy megvizsgáljuk, miként terjeszthető ki a múzeumi kutatás a gyűjtemények határain túlra, illetve a múltorientált, emlékezetalapú megközelítés mellett a velünk élő, közvetlen jelenre. A közös munkáról már előzetesen megfogalmaztuk, hogy elengedhetetlen a szerzői pozíciók és státuszok újragondolása, a párbeszédes forma minél körültekintőbb megvalósítása. Állítások helyett gondolkodjunk inkább kérdésekben, a szaktudás „áttöltése” helyett törekedjünk mások mindennapi tapasztalatainak felszínre hozására. De más ezekről a helyzetekről demokratikusan és kritikusan gondolkodni, és más a munkafolyamat során felmerülő feszültségeket és konfliktusokat ezen elvek és elgondolások szerint, következetesen működtetni.

Fejes Petra: A konfliktushelyzetek kivétel nélkül feloldásra/megoldásra találtak, és serkentén hatottak a csapat munkájára, viszont én úgy érzem, hogy olykor mégis személyesnek kellett lenniük a tárgyuk miatt: teljesen eltér mindennapi tapasztalataink, saját tárgyaink és a hozzájuk köthet emlékeink, megéléseink miatt.

Vörös Zétény: Csak most látom, hogy ez milyen mérték rugalmasságot és találékonyságot igényelt a részletekről. Szóval le a kalappal!

Az OTKA-kutatás során fontos célunk volt, hogy az eddigi részvételi munkákban szerzett eltérő tapasztalatainkat együtt is kipróbáljuk, hogy csináljunk egy olyan projektet, amelyben kutatóként is együtt dolgozunk úgy, hogy folyamatosan gondolkodunk arról, amit csinálunk. A most elkészült szöveg annyiban más a többi esettanulmányhoz képest, hogy meghívtuk kommentálni és írni a projektben részt vevő hallgatókat – akik ma már nem hallgatók, mert befejezték az egyetemi képzést. Nélkülük nem jöhet létre többdimenziós gondolkodás és többszólamú interpretáció. A *Mindenkinek ismers dolgok* esettanulmány elkészítése tehát abban segített, hogy a muzeológiai gondolkodást a résztvevők kritikai gondolatainak is alávegyük. Ha mindenki másban ügyes, az zárójelbe teszi a szakértő–laikus felosztást, és érdemi kritikáját adja. A hallgatóknak felajánlott kommentálási lehetőség tulajdonképpen nem más, mint a számukra már jól ismert, kedvelt és rutinosan használ post it forma, amely a teljes projekt meghatározó gesztusát jelentette.

Kiss Krisztina Noémi: Remélem, „mindeneknek” lesz része legalább egyszer egy ilyen projektben!

Irodalom

Bishop, Claire 2007 [2006] A szociális fordulat: a kollaboráció és elégedetlenségei. *exindex / nem téma*
<http://exindex.hu>

Star, Susan Leigh – Griesemer, James R. 1989 *Translations' and Boundary Objects: Amateurs and Professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology 1907–39. Social Studies of Science, 19 (3): 387–420.*

Projekthivatkozások

A Magyar Múzeumok Online blog szövegei: <http://archiv.magyarmuzeumok.hu/blog/685>

A kiállításmegnyitó szövege:

http://archiv.magyarmuzeumok.hu/kiallitas/3834_mindenkinek_ismeros_dolgok

A kiállításon bemutatott film linkje:

<https://www.youtube.com/watch?v=kPF7J0EOiVY&feature=youtu.be>

A kiállítás publikált sajtóanyaga:

http://archiv.magyarmuzeumok.hu/kiallitas/3790_mindenkinek_ismeros_dolgok

Kiállítás

Mindenkinek ismers dolgok; 2017. február 2–17. Stúdió Galéria (Fiatal Képzőművészek Stúdiója Egyesület); 2017. szeptember 19. – november 20. Kaposvári Egyetem Művészeti Kar galériája. Konceptió: Fejes Petra, Hermann Júlia, Hornyák Evelin, Kiss Krisztina Noémi, Vörös Zétény. Kutatók: Foster Hannah, Frazon Zsófia, Gadó Flóra, Wilhelm Gábor. Grafika: Kiss Krisztina Noémi ©luofie tipo. Fotó, film: Vörös Zétény. Szövegek: Fejes Petra, Hermann Júlia, Hornyák Evelin, Kiss Krisztina Noémi, Vörös Zétény. Installálás: Fejes Petra, Hermann Júlia, Hornyák Evelin, Kiss

Krisztina Noémi, Vörös Zétény. Projektvezető: Frazon Zsófia.

Néprajzi múzeum 2016 ©